

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української літератури імені акад. М. Возняка

ФАУНА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Магістерська робота
студентки VI курсу
групи ФЛУ-21м
напряму «035.Філологія»
(Українська мова та література)
Багдай Дарії Остапівни

Науковий керівник –
доц. Чопик Ростислав Богданович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 АНІМАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИМВОЛІКИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	5
РОЗДІЛ 2 ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧНА ФАУНА ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	13
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

У Новій українській літературі протягом усього її історичного розвитку часто можемо зустріти використання анімалістичних символів – образів представників світу фауни, у які письменники вкладають алегоричний підтекст для зображення чи висміювання певних явищ чи ситуацій. Зокрема, у ХІХ столітті «тваринна» символіка найчастіше використовувалася у байках та казках: П.Білецького-Носенка, Л. Боровиковського, Є. Гребінки, Л. Глібова, С.Руданського, І.Франка. Чимало її у поезії харківських романтиків (В.Забіла, М. Петренко), Т. Шевченка, І. Франка; прозі П. Куліша, Олени Пчілки, І.Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської та ін. Є письменники, у творчості яких тваринна символіка трапляється нечасто, однак має винятково важливе значення: до прикладу, прізвище Возного Тетерваковського у «Наталці Полтавці» І.Котляревського чи біблійна алегорія назви роману П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».

У творах авторів ХІХ століття фауна присутня, звичайно ж, не лише на символічному, а й на побутовому рівні, як елемент пейзажу, інтер'єру чи екстер'єру: приміром, зозуляста курка, з ногами якої порівнюються чоботи Кайдашихи у «Кайдашевій сім'ї» І. Нечуя-Левицького або вовки у зимовому лісі, що лякають малого Василька у «Ялинці» М. Коцюбинського. Однак у цій площині ми її не розглядатимемо, оскільки значення її маргінальне, а місця зайняло би надто багато.

Образну фауну української літератури ХІХ століття досліджували Є. Нахлік, С. Зубков, О. Гоменюк, Л. Задорожна, Г. Доброльожи, А. Горбань та інші. Особливо ретельно проаналізовано тваринну символіку творчості І. Франка у монографіях Г. Сабат, Н. Тихолоз, Б. Тихолоза. На ці та інші дослідження ми опиратимемося впродовж роботи, продовжуючи доробок попередників власними спостереженнями й міркуваннями.

Об'єктом дослідження є твори І. Котляревського, П. Білецького-Носенка, Л. Боровиковського, Є. Гребінки, Л. Глібова, С. Руданського, П. Мирного, І. Франка, П. Куліша, Олени Пчілки, Лесі Українки, О. Кобилянської та інші, де використовується анімалістична символіка.

Предмет дослідження – анімалістичні символи у творах письменників ХІХ століття.

Методи дослідження: описовий (дати загальну характеристику тваринним символам), порівняльний (зіставити алегоричне використання образів тих самих тварин у різних творах та контекстах), герменевтичний (витлумачити символічність досліджуваних образів).

Структура роботи. Робота складається з двох розділів: теоретичного, у якому показано причини використання анімалістичних образів у літературі, оглянуто літературознавчі дослідження про тваринну символіку, подано загальну характеристику символізації тварин, та практичного розділу, у якому здійснено комплексний аналіз анімалістичних символів у творах українських письменників ХІХ століття.

РОЗДІЛ 1

АНІМАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИМВОЛІКИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Використання символічних образів тварин або ж анімалістичних образів у культурі починається ще з язичницьких часів. На відміну від єгипетської чи індійської міфологій, у наших предків не було звичаю зображати богів у вигляді тварин. Як виняток можемо згадати образ божества Симаргла, запозиченого з іранської міфології. А. Гейштор пише: «Ще 1933 р. Камілла Тревер знайшла серед пам'яток іранського та кавказького середньовічного мистецтва образ перської крилатої собачоголової істоти Сенмурва, Сіморга, покровителя рослин. Тотожність Симаргла із цим персонажем є очевидною»¹. Тим не менше, у давніх слов'ян були поширені анімізм та тотемізм, у яких представники світу фауни відігравали значну роль і які сміливо можна вважати першоджерелами символізації тварин.

Усну народну творчість можна сприймати як перехідну ланку між язичницькими віруваннями і символізацією в художніх авторських творах. Розглядаючи розвиток використання анімалістичних образів, проведемо певну історичну лінію: вірування – фольклор – література. Тобто з вірувань образи переходять в усні перекази, пісні чи казки, а вже з фольклору в літературу, де різні автори інтерпретують їх кожен по-своєму.

1

Гейштор, А. Слов'янська міфологія. Клію, 2015. – С. 178–179.

Одним з дискусійних питань вивчення світу фауни (як і для фольклористів, так і для літературознавців) є: які саме образи досліджувати? Чи аналізувати лише символізацію тварин, а чи дивитися ширше і проводити дослідження також міфологічних, твариноподібних образів? До прикладу, доволі поширений образ перевертня або вовкулаки. Звісно, що вовк символізуватиме в даному випадку зв'язок з нечистими силами і, якщо людина «перекидається» тільки по ночах, стане символом нічного життя. Напевно, можна використовувати два варіанти, з уточненням предмету для аналізу.

Використання тваринної символіки залежить від домінування певного літературного напрямку, психології, індивідуальних особливостей того чи того автора. Наприклад, у епоху бароко автори використовують чимало біблійних алегорій (байки та притчі Г. Сковороди). У XIX столітті, в епоху романтизму та реалізму (Т. Шевченко, І. Франко), проблематика і, відповідно, символіка стосуються переважно гострих соціальних питань. Для кращого розуміння розглянемо зміну символіки тварин на прикладі бика (вола, тура). Тур, або ж прародич бика, в уяві українців часів Київської Русі постає символом сили, краси. У літописах зустрічаємо згадки про полювання на турів, у «Слові о полку Ігоревім» невідомий автор називає князя Всеволода Буй-Туром. Натомість, у XIX столітті, в час кріпацтва, віл (він ж бик) стає образом тяжкої долі, символом стражденної праці на панів.

Найбільше тваринних символів знаходимо, звичайно ж, у байках, де автори влучними метафорами висміюють людські нечесноти,

споріднюючи зображуваних людей з певними тваринами. Але не байками єдиними. М. Сюсько досліджував зоонімію карпатських регіонів, а також цілу низку фольклорних праць про використання тваринних образів у народних піснях, казках, легендах. О. Сліпушко вивчає використання та символізацію тваринних образів у праці «Давньоукраїнський бестіарій (звірослов). Національний характер, суспільна мораль і духовність давніх українців у тваринних архетипах, міфах, символах, емблемах»².

Розглядаючи анімалістичну символіку крізь призму етнопсихології, бачимо її зв'язок зі світоглядом наших предків. «Так, В. Войтович зазначає, що у віруваннях давніх українців тваринний світ поділявся на «чистих» і «нечистих», які відповідно уособлювали позитивні та негативні риси. У «Києво-Печерському Патерику», наприклад, згадується жаба, що потрапила до діжки, у якій ченці замішували тісто для хліба, і осквернила сам хліб... Оповіді про «чистих» тварин поєднують фантазію з реальністю й обов'язково мають нести певне символічне, морально-повчальне навантаження»³.

Більшість образів-символів прямо пов'язані зі звичаями, уявленнями та віруваннями нашого народу. Письменники зазвичай використовують образи звичних для нашого ареалу тварин (вовк,

---

2

Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій (звірослов). Національний характер, суспільна мораль і духовність давніх українців у тваринних архетипах, міфах, символах, емблемах - Київ: Дніпро, 2001.

3

Гоменюк О. Концептосфери флори і фауни в українській дитячій прозі Є. Гуцала і М. Вінграновського: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» - Тернопіль – 2015 р. – С. 69.

ведмідь, заєць, лисиця, кабан, журавель, ворона, горобець, синиця та інші), хоча бувають випадки використання образів тварин екзотичних (лев, слон, леопард). Незважаючи на своє африканське походження, вони адаптовані до українських обставин: у більшості байок лев живе у типовому українському лісі і спілкується з типовими представниками української фауни (байки Л. Глібова «Лев -дідуган», «Лев на облаві»; С.Руданського, «Лев і пролев», «Лев. Що цар є над звірами» у Франковій поемі «Лис Микита» та інші). Буває, що екзотичні тварини діють і у властивому їм контексті. У поемі Т. Шевченка «Неофіти» можемо бачити, як леопард терзає на арені Колізею мучеників-першохристиян.

Більшість образів-символів тварин, які побутують у літературі, давно вже стали зоонімічними архетипами, притаманними українському менталітетові. Наприклад, образ коня – «...кінь символізує відданість, швидкість, витривалість;... улюбленець козацької доби (персоніфікується у фольклорі як вірний друг козака, побратим);... втілення неусвідомленої сили;... у народній традиції одна з найбільш міфологізованих тварин (символ сонця й потойбічного світу, смерті й воскресіння сонячного божества, багатства й могутності – звідси давня клятва «Клянусь конем!»)»⁴. Сюди також можна віднести і образи вовка, бика та інших, переважно свійських, тварин. Або, до прикладу, зоонімічний архетип качки. О. Гоменюк пише про це: «У слов'ян качка вважається першоптахом, що засвідчують міфи,

---

4

Там само. – С. 71.

замовляння, колядки. У міфах про створення світу дві сили, які творили світ – Бог і сатана – плавають у космічних водах у подібі качок чи каченят (біле і чорне)»⁵. Також певними архетиповими образами дослідники виділяють ворону, зозулю, які зустрічаються не тільки у художніх текстах, але й у народних піснях, приказках та легендах.

Виокремлюючи ґрунтовні дослідження про зоонімію, варто згадати дисертацію Я. Шебештян «Сучасна українська літературно-художня зоонімія: функції, склад та структура»⁶, а також статтю цієї ж авторки «Виразальні можливості літературно-художньої зоонімії»⁷. Однією з великих праць, що стосуються дослідження тваринних образів, XIX – XX століть є монографія Н. Наumenко «Образ макросвіту в мікросвіті художнього твору: символ у формозмістовому полі української новели кінця XIX - початку XX століть»⁸

О. Троценко у статті «Тотемізм як можливий фактор формування архетипних форм ментальності» подає декілька слів близьких до теми.

5

Там само. – С. 86.

6

Шебештян Я. М. сучасна українська літературно-художня зоонімія: функції, склад та структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / Я. М. Шебештян. – Чернівці, 2008. – С. 20.

7

Шебештян Я. М. Виразальні можливості літературно-художньої зоохімії. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. 2005. № 12. – С. 71–73.

8

Наumenко Н. Образ макросвіту в мікросвіті художнього твору: символ у формозмістовому полі української новели кінця XIX - початку XX століть : монографія / Н. В. Наumenко; Нац. ун-т харч. технологій. - 2-ге вид., доповн.. - К. : Сталь, 2013. – С. 356.

Варто також згадати статтю В. Куйбіди «Тварини-символи у байках Г. С. Сковороди, біблійних описах та українському фольклорі»⁹. Дослідження тваринної символіки в епоху бароко ми можемо знайти у монографії Ю. Миненка «Зри сія знаменія княжате славного» (Геральдична поезія в українському бароко)¹⁰, у третьому розділі якої, автор досліджує символіку тварин у геральдичній поезії. Є. Нахлік присвятив статтю про тварин-символів у творах І. Котляревського¹¹. Також на цю тему можемо знайти статтю у А. Горбань¹². Зважаючи, на жанрову специфіку байки, та використання у них тваринних символів (про що пише дослідник В. Кречотень¹³), цій темі присвятила свою увагу ціла низка вчених. Деякі моменти щодо аналізу світу фауни можемо знайти у С. Ткачука¹⁴, а символізм представників фауни у

9

Куйбіда В. Тварини-символи у байках Г.С. Сковороди, біблійних описах та українському фольклорі // Сковорода Григорій: образ мислителя: Збірник наукових праць. – Київ, 1997. – С. 273–278.

10

Миненко Ю. «Зри сія знаменія княжате славного». Геральдична поезія в українському бароко : [монографія] / Юрій Миненко. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – С. 160.

11

Нахлік Є. Мовні засоби сміхової культури в «Енеїді» Івана Котляревського / Євген Нахлік // *Studia Methodologica* : [науковий збірник] / гол. Р.Гром'як; відп. ред. Ю. Завадський ; редкол.: О. Куца, М. Лабашук, Н. Поплавська [та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, – Вип. 32. 2011. – С. 173-181.

12

Горбань А. Алюзійний простір «Енеїди» І. Котляревського: колоніальний аспект / Анфіса Горбань // Літературознавчі студії. – Житомир : ЖДУ, 2010. – Випуск 4. – С. 28 – 76.

13

Байки в українській літературі XVII-XVIII ст. / Підг. Тексту В. І. Кречотня. – К., 1963.- С. 5-75.

14

байках Є. Гребінки досліджувала Л. Задорожна¹⁵. Твори Кобзаря також розглянуті на предмет використання анімістичних образів. Можемо назвати таких дослідників як Г. Доброльожа¹⁶ та О. Мацько¹⁷, а також О. Бігун¹⁸.

Активну зацікавленість у дослідників викликають твори І. Франка, у яких побутує анімістична символіка. На цій ниві працювали, зокрема, Г. Сабат, яка присвятила низку праць та статей казкам І. Франка та анімалістичним образам у них: «Про свиню, звірячий парламент і встидливу опозицію: сатирично-політичні казки Івана Франка»¹⁹; «Експериментальна казка Івана Франка «Як звірі правувалися з людьми»²⁰. Також потрібно згадати вчених з Львівського університету

Ткачук С.В. Афористичність української авторської поетичної байки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuv.gov.ua.

15

Задорожна Л. Феномен творчості Євгена Гребінки/ Л. Задорожна// Дивослово. – 2012. - № 2. – С. 48-51.

16

Доброльожа Г. Концепти тваринного світу в поетичній творчості Тараса Шевченка і в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект // Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини // Умань, 2014 Вип. 5 – С. 19-26.

17

Мацько О. Лінгвокультурема "орел" у поетичній творчості Тараса Шевченка / О. Мацько // Шевченкознавчі студії. - 2013. - Вип. 16. - С. 233-240. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2013_16_29.

18

Бігун О.М. Зооморфна метафорика в поезії Тараса Шевченка. Література. Фольклор. Проблеми поетики. Вип. 36. Київ : Вид-во Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2012. – С. 23–30.

19

Сабат Г. П. Про свиню, звірячий парламент і встидливу опозицію: сатирично-політичні казки Івана Франка / Г. П. Сабат // Слово і час. – 2010. – № 5. – С. 38–45.

20

імені Івана Франка Наталю та Богдана Тихолозів, які зробили великий внесок у дослідження символіки світу фауни у творах Івана Яковича. Про Франків світ фауни йдеться в статтях Наталі Тихолоз «Поема Івана Франка «Лис Микита»: текст, підтекст, контекст, інтертекст»²¹, «Той ліс — зразок ще первісного світа...» (Ліс у життєтворчості Івана Франка)»²². У науковому доробку Богдана Тихолоза дослідженню тваринного символізму присвячено праці: «Міфопоетичні образи в художньому світі Івана Франка: (Ейдологічні нариси)»²³, «Іван-змієборець (зміїна символіка у життєтворчості Франка)», «Психодрама Івана Франка в дзеркалі рефлексійної поезії: студії» тощо.

Сабат Г. П. Експериментальна казка Івана Франка «Як звірі правувалися з людьми» / Г. П. Сабат // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 26. Філологія. – С. 92–108.

21

Тихолоз Н. Поема Івана Франка «Лис Микита»: текст, підтекст, контекст, інтертекст // Ювілейний симпозиум Іван Франко (1856—1916) 150 років від дня народження (Факультет іноземних мов та літератур Бухарестського університету, 8—9 грудня 2006) / Упоряд. І. Рябошапки. — Бухарест, 2008. – С. 134 – 148.

22

Тихолоз Н. «Той ліс — зразок ще первісного світа...» (Ліс у життєтворчості Івана Франка) // Іван Франко: дух, наука, думка, воля. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня — 1 жовтня 2006 р.). — Львів, 2008. — Т. 1. – С. 660 – 676.

23

Тихолоз Б. Міфопоетичні образи в художньому світі Івана Франка: (Ейдологічні нариси) / К. І. Дронь, Б. С. Тихолоз, Н. Б. Тихолоз, А. І. Швець; За наук. ред. Б. С. Тихолоза; НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. — Львів, 2007. – С. 336. — (Франкознавча серія. Вип. 11).

РОЗДІЛ 2

ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧНА ФАУНА ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

У п'єсі І. Котляревського «Наталка Полтавка» привертає увагу прізвище Возного – *Тетерваковський*. С. Єфремов висловив припущення, що воно може бути взяте у Г. Сковороди, зокрема, з його притчі «Убогий жайворонок», де антагоністом виступає *тетервак* (!) Фридрих²⁴.

Вибір пташки тут не випадковий. Тетерваки (тетеруки) не відзначаються мудрістю-далекоглядністю: в погоні за кормом та під час токування втрачають пильність («глуха тетеря»), стаючи легкою здобиччю ловців. Від такого сценарію тетервака застерігає протагоніст притчі жайворонок Сабаш, переконуючи, що спокійна убогість краща, ніж ситий неспокій. Всує. Тетервак потрапляє до пастки світової марноти й виривається ледь живим.

Мудрий жайворонок передбачав таку перспективу, а тепер із не меншою певністю не втрачає надії на майбутнє прозріння поганьбленого опонента. «Адже не той дурний, хто не знає (ще не народився той, хто все знає), а той, хто не хоче знати»²⁵. Тетервак же кається, оплакує і ненавидить свою глупоту. В притчі він вже не встигне навернутися в жайворонкову віру. Зате в «Наталці Полтавці»

24

Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С. 134

25

Сковорода Г. Найкраще... – С. 244.

його шансом скористається Возний Тетерваковський – безсумнівний спадкоємець сквородинського тетервака, що не схотів удруге вступити в ту саму сітку.

Тетервак – алегорія загалом українців: «... Усі ми такі. Бо ж усю Малоросію Великоросія називає тетерваками» (курсив мій)²⁶! І Скворода, і Котляревський вболівають, аби їхній народ змінився на краще, і пишуть для цього свої знакові твори. Таким чином, бачимо, як із самого початку Нової української літератури за допомогою анімалістичних образів українські письменники піднімали життєво важливі проблеми, зокрема, проблему національної ідентичності.

В «Енеїді» Котляревського найцікавіший приклад такого використання зустрічаємо на початку 4 частини, коли троянці пропливають повз острів Цірцеї. Люта чарівниця перетворює людей на тих чи інших тварин, характерні ознаки яких відповідають характеристикам менталітету того чи того народу: голландці – жабами «квакають в багні»; португальці – кроти, шведи – вовки, данці – коні, турки – ведмеді, італійці – мавпи, євреї – свині, німці – лиси, австрійці – журавлі, швейцарці – черв'яки, фіни – мурахи, французи — собаки, які «і на владику лають, за горло всякого хватають, гризуться і проміж себе» (бо якраз у той час відбувалася Французька революція з її кривавим терором і розбратом). «Москаль — бодай би не козою / Замекекекав з бородою»²⁷, чим Котляревський, мабуть, натякає на

---

26 Там само. – С. 244.

27 Там само.

дошкульну назву московитів «кацапи», яку наш народ розшифровував «как цап» — бородатий, як цап (хоча насправді це від тюркського «касап» — м'ясник, бо москалі вирізнялися з-поміж усіх народів особливою жорстокістю).

З-поміж творів представників котляревщини привертає увагу бурлескно-травестійна поема Костянтина Думитрашка «Жабомишодраківка з греческого языка на козацкий выворот на швыдку нитку перештопана», написана за мотивами античної комедії Арістофана «Батрахоміомахія» (війна жаб з мишами). У «Жабомишодраківці» спародійовано україно-польські війни 17 — 18 століття. Жаби – це козацьке військо, миші – поляки. «Як то колись пани миші на жаб страшну рать піднімали, Мовби дражнили лицарство тих гайдамаків-гігантів»²⁸. Окрім жаб та мишей, у творі присутні раки, які «жаб і мишей пороспуджували і війну порішили»²⁹. Раки — це москалі і їхнє слово останнє. Натомість, боротьбу поляків та українців рівною мірою спародійовано, показано як безглузду метушню, а не боротьбу за свободу. На жаль, поема засвідчувала деградацію українського духу в особі представника котляревщини, яка вже вироджувалась, бо вдавалась до глузування над самими собою, над національною трагедією свого народу, а не над імперією, як в І.Котляревського.

28

Думитрашко К. Жабомишодраківка. Режим доступу:
https://chtyvo.org.ua/authors/Dumytrashko_Kostiantyn/Zhabomyshodrakivka/.

29

Там само.

У доробку ще одного представника котляревщини Павла Білецького-Носенка, є понад 300 байок, які були видані після його смерті. Найчастіше там фігурують алегоричні образи kota, осла, ягняти, вовка, лева, ведмедя, лисиці, дещо менше плазунів, комах і птахів. Про силу влади та людей, які вважають себе лідерами, автор згадує в байці «Львиний розділ». Байка розповідає про те, як Собака, Вовк та Кіт приєднались до товариства Лева, царя звірів. Спіймали Оленя і сам Лев почав його ділити, заграбастуючи собі “левову частку” здобичі. Мораль байки:

«Се за те, як бачте, я міцніший,
Хто дужчий, той і прав,
А сей шматок четвертий
Чи тільки б хто зайняв
Той буде сам пожертий»³⁰.

У байці «Вкохавшийся Лев» йдеться про те, як Лев закохався в дівчину. Її батько погодився віддати свою доньку за нього тільки після того як «одітнув йому пазюри всі начисто». Після цього нацькував на Лева собак, тож, не маючи змоги захиститися, Лев утік. Тож бачимо, що готовність до самопожертви не завжди гарантує щасливе життя, а справжнє кохання повинне будуватись на прийнятті одне одного такими, які ми є, разом з усіма особливостями.

Зазвичай Лева ми знаємо як сильного, всевладного звіра, проте у байці «Лев та Комар» Білецький навпаки показав його жертвою Комара. « І під кінець той Лев міцний да величавий / Весь пінявий без

30

Там само. – С. 132.

сили впав». Комар перемиг Лева, але згодом сам устряв у сітях павука. Мораль байки: не потрібно робити погано іншим, бо колись і тобі стане так само.

Досить часто використовує Білецький-Носенко образи пацюків та мишей у зовсім різних значеннях. У байці «Дві миші: одна Міська, інша Хуторная» Миша — це алегорія лякливої, беззахисної особи, а от у байці «Лев да Заєць» її боїться навіть сам Слон: « І Слон, який гладкий, та утіка од Миші. У байці «Гурт мишей» Миші думають, що їм робити з Котом, який постійно на них полює і вирішують натягнути на нього дзвінок, аби чути, коли наближається. Може, це й допомогло б, однак ніхто не наважується це зробити. Мораль:

«Пораду латво дать:
Аж любо чути, як, ізбігшися в громаду,
Селянські тузки,
Опершись на чіпки,
Хто краще назахват дають пораду
Як, що робить. А чи припало рук додять
Еге – тоді се інше діло
Тоді й в душі остило,
Найпаче, як капшук ще дійде розв'язать»³¹.

Гадюк зустрічаємо у байках «Гадюка да П'явка», «Гадюка да Терпуг», «Мужик да Гадюка». Тут ми бачимо гадюку традиційним

31

Там само. – С. 181.

уособленням зла та підступності, вона є «ізвіку злою-лихою» і «жало точить враг за ласку щиру»³².

Цікавою є байка «Комашка да Цвіркун», яка вчить людей працювати та покладатись на власні сили. У байці «Півень та Лисиця» Лисиця використовує, пестливі вислови «друзе», «серденько», «родинонько», «мій любий братику» та інші, щоб заховати свої хижі та обманливі наміри. Це відповідає фольклорній традиції трактування алегорії Лисиці. Аналогічно і в байці «Лисиця і Цапля»: «Стохитрая Лисиця, що звикла люд дурить, / І рада за брехню землі із'їсть – божиться»³³.

Ведмідь фігурує у байках «Ведмідь-танцюра», «Працьовитий ведмідь», «Одшельник да Ведмідь», птахи — у байках «Снігур да Крук», «Сорока», «Заєць да перепелиця». Снігура можна вважати символом зими або чистоти. Снігур символізує нове: початок, свіжість, чистоту та прозорість. Крук є символом смерті або віщуном, який передає важливі повідомлення. Також він символізує мудрість. Сорока часто сприймається як хитра та винахідлива птаха. У деяких казках сорока може бути символом удачі або здібності знаходити вихід із складних ситуацій. Її також пов'язують з допитливістю. Перепелиця символізує свободу і красу. Вона також може бути асоційована з енергією, жвавістю та витривалістю.

Про працювиту Бджолу та дурну Квочку йдеться в байці «Квочка да Бджола». Байкар наділив Бджолу традиційними для народу

32

Там само. – С. 196.

33

Там само. – С. 76.

рисами – працелюбність та наполегливістю. Квочку показано як персонажа, яка бачить лише свої заслуги та недооцінює зусилля та працю інших. Також Квочку, яка здіймала галас та метушіння, згадано в байці «Квочка», де автор слушно прирівнює курник до громад у селян, виборів у дворян та з'їздів послів.

Вовк у народних уявленнях часто асоціюється із злом, жорстокістю та жадібністю. У багатьох творах Павла Білецького-Носенка вовк також набуває цих негативних рис. Наприклад, у байці «Вовк да Ягня» зображує вовка, який зловив беззахисних ягнят. Але також зустрічаються байки, де вовк не такий страшний та жорстокий. Наприклад, у байці «Вовк да Вівці», де вовки стали жертвами вівчарів.

У народній уяві осел визначається покірністю, терпінням, миролюбством, але також асоціюється із дурістю, впертістю. У творах Павла Білецького-Носенка — також. Наприклад, у байці «Олень, Русак да Осел» розповідається про осла, який слухає поради інших, при цьому не думаючи власною головою. У байці «Осел в процесії» ця тварина показана як дурна, нещаслива та далека від світу: «Отеж роїться так і навісному пану / Що сам не заслужив, породі чує лєсть, / Байдуже, що мугир шапкує лиш жупану»³⁴.

До кола відомих українських байкарів зараховуємо і Левка Боровиковського – українського поета-романтика, фольклориста і етнографа. Він писав байки переважно на побутову тематику в яких висвітлював загальнолюдські риси та характери. А. Метлинський відзначав, що: «Басни Боровиковского частию заимствованы из

34

Там само. – С. 214.

Крылова и других баснописцев, частью принадлежат самому автору, но все более или менее верны духу народа, исполнены юмора, шутливости, остроумия и нередко могут служить верным зеркалом народных обычаев»³⁵.

У байках Боровиковського не так часто можна зустріти образи тварин, проте, вони все ж є. Наприклад, вівця згадується у байках «Овечка», «Вівчар та Вівця», «Дві Вівці», «Пидоря та Вівця». З птахів згадуються «Метелик», «Муха і Бджола», «Метелик і Комар». Свійські тварини є в байках «Воли», «Хазяїн та Теля», «Корова й Совеня», «Панський кінь», «Гуси». «Курча», «Каштан і Свиня», «Осел і Свиня», «Собака», «Кішка», «Лисиця», «Ведмідь та Лисиця», «Вовк та вівчарі», «Брехня», «Вовк». Також згадується «Кабан», «Тхір», «Два зайці-приятелі», «Львиця», «Лев і Миш».

Ще один відомий байкар Євген Гребінка. У його байках відображено гострі суспільні проблеми. Автор використовує образи тварин для того, аби якнайкраще та найточніше передати різні аспекти життя людей. Вказуючи на недоліки суспільства, його вади, він висвітлював несправедливість, лицемірство, заздрість та інші негативні риси. Письменник влучно використовував алегоричні образи, що змушувало читачів задумуватись над самими собою, власною поведінкою. Про працелюбного Вола, якого хазяїн «під ніж повів» розповідається у байці «Віл». Подібною є доля Вола у знаменитій байці «Ведмежий суд», де Вола була четвертовано між Ведмедем-суддею, Вовками-підсудками та лисицею, якій дістались ратиці. «Викриваючи

35

Режим доступу: <http://lib.pnpu.edu.ua/novyny/2990-viznachnij-poet-ukrayinskogo-romantizmu>.

судові порядки тогочасної росії як поширене явище, продажність суду і суддів, байкар показує, як спритні хижачи розтерзують беззахисного трудівника, уособленого в образі Вола [...]. У цій чудовій своєю художньою лаконічністю, дотепністю і виразністю байці постає яскрава картина судового свавілля — від повної безправності невинного підсудного і аж до типового факту, що донощику, Лисичці, яка спровокувала “справу”, теж перепадає дешиця з панського столу — ратиці. Зміст байки настільки прозорий, що їй не потрібна характерна для цього жанру мораль»³⁶.

Образи тварин є у байках «Цап», «Злий кінь», чимало пташиних образів — у байці «Соловей». З птахів тут згадано червоногрудого Снігура, золотого з чорними крильцями Іволга, Синицю, і Солов'я сіренького, який, сховавшись між гіллям, співав. Сюди можна віднести байки «Горобці да вишня», «Зозуля і Снігир». Ворона зустрічається у байці «Ворона і Ягня». У цій байці Ягня традиційно стало жертвою. Зазвичай вовк ми бачимо як хижого звіра, який полює на свою здобич, проте у байці «Вовк і огонь» Вовк через те, що «обмерз, заботався, мабуть, три дні не їв», постраждав від полум'я, яке його обсмалило.

Свій байкарський досвід, розмаїту палітру алегоричного мислення Гребінка застосував у повісті «Путевие записки зайца». Тут показано, яких болючих пригод зазнає наївна, відкрита і тому беззахисна душа у хижачькiм, аморальнiм суспiльствi. Заєць думає, що інші – такі, як він, і ставиться до них не очікуючи підступу, а вони користають з його “простоти”. Наприклад, їжак, якого заєць пустив до

36

Гребінка Є. Твори: в 3 т. Київ, 1980. Т. 1. – С. 12-13.

себе у нірку, аби жити разом, витісняє господаря і захоплює його житло. Історія зі зрадливим коником – про те, що доброта у такому суспільстві є проблемою, а не перевагою. Коник, що супроводжує Зайця, не вагається використувати його, щоб поживитися за рахунок іншого. Його дії багато разів показують хитрість та зрадництво, коли він використовує свою владу над зайцем, щоб маніпулювати ситуацією на свою користь: «Этот зверишка, что лежит перед вами, должен быть, что называется, какой-нибудь беглец и самого буйного характера; я его не знаю, да и что мне за нужда знать ... содрогнитесь, почтеннейшие дамы! – вздумал растерзать осла, нашего доброго осла, всеми уважаемого осла...»³⁷. Тут нагадується «логіка» суддів із байки «Ведмежий суд». Врешті-решт бідний заєць гине, ставши жертвою примхливої пані та «вірнопідданого» хорта, а загалом – суспільства, в якому щирість і доброта караються, а торжествують зрада, корисливість та підступ.

У творчій спадщині Тараса Шевченка часто зустрічаються представники фауни. І. Гуцуляк, відзначає: «Широко представлений у поезії Т.Г. Шевченка і тваринний світ. Згадку про понад 60 видів тварин можна нарахувати у творах Шевченка. Найчастіше зустрічаються голуб, голубка (*Columbidae*) (70 разів), кінь (*Equus caballus*) (54 рази), соловейко (*Luscinia*) (19 разів), собака (*Canis*

37

Гребінка С. Твори в трьох томах. Т. 2 – Прозові твори 1841-1845.

familiaris) (50 разів), орел (Aquila) (25 разів). І тут виразно проявляється ерудиція поета»³⁸.

Особливо значимі анімалістичні образи-символи у знаменитих політичних поемах. Зокрема, ліричний герой комедії «Сон», гуляючи петербургом, натикається на кінний пам'ятник «мідному всаднику» — петрові І-му. Кінь і вершник тут — одне ціле, що символізує імперську агресію, свавілля, насильство:

«От я повертаюсь —
Аж кінь летить, копитами
Скелю розбиває!
А на коні сидить охляп,
У свит — не свиті,
І без шапки. Якимсь листом
Голова повіта.
Кінь басує, от-от річку,
От... от... перескочить.
А він руку простягає,
Мов світ увесь хоче
Загарбати»³⁹.

38

Гуцуляк, І. Т., М. М. Гуцуляк. "Роль творів Шевченка в екологічному вихованні студентів." // Основні проблеми і тенденції розвитку природоохоронних територій в українських . 2021. — С. 258.

39

Шевченко   Т.   Сон.   Режим   доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3979>.

Натомість, у фіналі поеми цар, тут вже микола І-й, постає в пародійному образі запухлого від перепою медведика з натурою кошеняти. Це символізує його нікчемність, що допіру ховалася за облудною маскою псевдовеличі:

«Мій медведик! Стоїть собі,
Голову понурив
Сіромаха. Де ж ділася
Медвежа натура -
Мов кошеня, такий чудний.
Я аж засміявся»⁴⁰.

У творах Шевченка не раз зустрічається образ орла, причому з різними символічними навантаженнями. У поезії, присвяченій Н. Маркевичу, порівнює з цим могутнім вільнолюбним птахом «бандуриста, орла сизого». У поемі «Гайдамаки» устами кобзаря Волоха називає орлом гайдамацького ватажка Максима Залізняка:

«Літа орел, літа сизий
Попід небесами,
Гуля Максим, гуля батько
Степами – лісами
Ой, літає орел сизий,
А за ним орлята...»⁴¹.

40

Там само.

41

Шевченко Т. Гайдамаки. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=723>.

Якщо у «Гайдамаках» орел є символом справедливої кари-помсти знавіснілим конфедератам, нескореності, твердості сили духу та козацької звитяги, то в поемі «Кавказ» орел – посланець злої сили, руйнівник та кат, що карає людинолюбця Прометея:

«Що день божий довбе ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, —
Воно знову оживає
І сміється знову»⁴².

Незважаючи на всі зусилля орла, Прометей все ж залишився живим. Цим Шевченко хотів показати, що навіть такий сильний та могутній птах може бути неспроможним подолати силу та міць народу. Шевченко закликає :

«Борітеся — поборете!
Вам бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!»⁴³.

Антитеза орла та Прометея – це антитеза зла та добра, царської влади та повсталого народу, поневолення та неминучого визволення.

42

Шевченко Т. Кавказ. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=741>.

43

Там само.

Не можна не згадати про політичну поему-містерію «Великий льох», друга частина якої має назву «Три ворони». Це уособлення злих сил, кожна з яких доклалася до закабалення України: московської, польської та ренегатської, яка етнічно була українською, але по суті шкодила Україні не менше від ворогів-чужинців:

«Ворони з трьох сторін і сіли
На маяку, що на горі
Посеред лісу, усі три.
Мов на мороз, понадувались,
Одна на другу позирали,
Неначе три сестри старі,
Що діували, діували,
Аж поки мохом поросли»⁴⁴.

З давніх-давен образ ворони є символом чогось нечистого і таке значення існує й до сьогодні. Письменник передав через цей образ загрозу, таємничість, темряву. В українській літературі утвердилась думка, що цей птах є магічним, таким, що перебуває на межі двох світів: життя та смерті, реального й потойбічного.

Шевченко використовує й образи інших птахів: соловейка, що в темнім гаю сонце зустрічає (знаменита картина українського ранку на початку поеми «Сон») або все не затихає в раю травневої української ночі («Садок вишневий коло хати»), трагічний образ зозулі («Сова»), голуби, лебеді, журавлі («Причинна»), пугач та сова («Княжна») тощо.

44

Шевченко Т. Великий льох. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3946>.

Усі вони характерні для українського фольклору, а в Шевченковій поезії заграли новими барвами та відтінками.

Часто Шевченко згадує псів і псарів – символ самодержавства та його вірнопідданих, готових рвати горлянки людям за наказом царя. «Слава! Хортам, і гончим, і псарям, і нашим батюшкам царям слава!» («Кавказ»). Пани міняли кріпаків на собак, продавали, мов собак, програвали у карти. Колишнього кріпака Шевченка це вражало як нікого й ніколи.

До використання тваринних образів звертався й Пантелеймон Куліш. Він використовує образ золоторогих турів у оповіданні «Орися», написаному за мотивами знаменитої «Одіссеї» Гомера. Головною героїнею твору є українська дівчина Орися, яка уособлює українську душу, природу та духовне багатство. Це оповідання можна вважати традиційно романтичним, адже центральною темою є зустріч молодої дівчини зі своїм судженим. Молодий парубок блукав у лісі та наткнувся на стадо турів, поряд з якими була дівчина. Хлопець запропонував їй одружитись, але вона відмовила. Це призвело до того, що хлопець розсердився та почав стріляти в турів. Його прокляли, й він досі в шукає ту дівчину. Як відзначено у творі, тури «були дикі бики з золотими рогами; тепер уже їх нігде не зуздриш»⁴⁵. « А дівчинині тури лежать і досі камінням у воді, і от прислухайсь: то не вода реве, а ревуть тури глухо з-під води. Отже, кажуть, буде таке врем'я, що князь приїде на Турову Кручу, повстають тури і підуть шукати собі диких

45

Куліш П. Орися // Українське видавництво . Краків, 1940, – С. 8.

пуц по Україні.»⁴⁶. На мою думку, образі турів Пантелеймон Куліш передав образ поневоленого українського народу, який колись повстане та обов'язково здобуде свою державність. Сюжет повернення-воскресіння турів уособлює відродження України, в яке так щиро вірив сам Пантелеймон Куліш. Окрім цього, така легенда наштовхує на думку про давні вірування, згідно з якими дівчина може проклясти свого кривдника.

Тур в Україні здавна дуже шанована тварина, символ природної могутності й нескореності. Україна перебуває під знаком сузір'я Тура. Є цілий ряд відомих топонімів, пов'язаних з цим звіром: містечка Турка, Тур'є, Турійськ, озеро Тур на Волині та інші. У давнину тут водилось багато турів. Полювати на турів дозволялося тільки князям. Пам'ятаємо буй-тур Всеволода зі «Слова о полку Ігоревім», а також — Кирила Тура з роману «Чорна рада» П.Куліша.

Кирило Тур уособлює образ справжнього козака-запорожця. Куліш любить його, змальовує з великою симпатією. Він сильний, свавільний, проте не агресивний, а добрий, вірний побратим, патріот, готовий до самопожертви. А ще він характерник, володіє особливим умінням, успадкованим від прадавніх волхвів. Це архетипний українець, який зродився і сформувався під зоряним знаком Тура.

Гумористичним за своїм спрямуванням є оповідання Куліша «Сіра кобила». Сам автор відзначає, що це комічна притча, яка містить символічний підтекст. У ній розповідається про те, як головний герой

46

Там само. – С. 12.

вирішив зрубати дуба і для того, аби дерево не впало у воду, він прив'язав свою кобилу до верхів'я дерева. За допомогою такої схеми кобила мала втримати дерево. Зрештою, і кобила і дуб опинились у воді, «Пропає і дуб, і кобилка... ». На цьому прикладі Куліш показав читачам, до чого приводять людська тупість і впертість.

Чи не найбільше анімалізмів зустрічаємо у творчості Леоніда Глібова. Адже вона є візитівкою українського байкарства (понад сто байок). Одна з найвідоміших байок Глібова «Муха й Бджола». У творі відображено зустріч Бджоли та Мухи, які розповідають про ставлення до життя. В цих двох образах закладено глибокий алегоричний зміст. Муха-ледащиця говорить:

«Моє життя, голубко мила,—
Талан як слід:
Чи де бенкет, чи де обід,
Або весіллячко, родини,—
Такої гарної години
Ніколи не втеряю я:
І їм, і ласую доволі,—
Не те, що клопоти у полі
І праця бідная твоя!»⁴⁷.

Як бачимо, Муха уособлює людину ледачу, дещо хвалькувату, зухвалу. Натомість, Бджола говорить про те, що мух зовсім не цінують, проганяють, бо вони нічого корисного не роблять. В образі Бджоли

47

Глібов Л. Муха і Бджола. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2048>.

автор втілює працьовитість, старанність, для якої сенсом є клопітка праця, яка приносить користь та задоволення Протиставлення Мухи до Бджоли можна охарактеризувати відомим прислів'ям – «Без труда нема плода». Так само і у реальному житті. Для того аби щось мати, необхідно щоденно трудитись, бути вмотивованим та любити свою працю. Натомість, неробство швидше за все призведе до деградації людини, її бідності та незадоволення від власного життя.

Дещо подібною за символічним змістом є байка «Коник-стрибунець», в якій розповідається про працьовиту Мурашу та безтурботного Коника. У байці «Зозуля та Півень» Леонід Глібов засуджує лицемірство, підлабузництво та брехню. Головні герої байки показано як нещирих та хитрих персонажів:

«Де взявся Горобець, послухав трохи їх
Та й каже: — Годі вам брехати
Та одно другого знічев'я вихваляти! —
Пурхнув — та й був такий,
За що ж, — хто-небудь попитає,
Зозуля Півня вихваляє?»⁴⁸.

Досить часто у Глібова фігурує образ лисиці. У байці «Лисиця-жалібниця» Лисиця засуджує котів через те, що вони їдять пташенят, натомість, коли пташки з гнізда впали, вона їх з'їла. Такою ж хитрою, жадібною та підступною зображено лисицю у байках: «Вовк і Лисиця», «Гава та Лисиця», «Лисиця і Осел», «Лисиця і Ховрах». Дещо іншою

зображено Лисицю у байці «Лисиця і виноград». Тут йдеться про важливість наполегливості та зусиль у досягненні мети. Лисиця, не спробувавши отримати виноград, вирішила, що він кислий, але справжня причина була в її власних обмеженнях. Зусилля, наполегливість і спроби пройти через перешкоди є ключем до успіху. Це вчить нас тому, що без власних зусиль і вирішення подолати труднощі, досягнення мети стає неможливим.

Досить таки часто у байках Глібова згадується лев: «Лев-дідуган», «Лев і Комар», «Лев на облаві», «Лев та Вовк», «Лев та Миша». Звичайно, лев великий і могутній, цар звірів. Але все у житті відносне: і до такого приходять старість («Лев-дідуган»), і такого може знести маленький комар («Лев і Комар»). Остання нагадує однойменну байку П. Білецького-Носенка. Але байкарів не можна критикувати за «плагіат». Більшість сюжетів байок є мандрівними і переходять від одного байкаря до іншого ще з часів давньогрецького Езопа. Головне – художня майстерність, із якою байкарі обробляють ці сюжети. У Глібова вона вища від Білецького-Носенка.

У знаменитій байці «Цуцик» висміяно підлабузництво. У творі є два персонажі, один – Бровко, який:

«Живу собі, бо треба жити;
Двір стережу і день, і ніч;
Всього доводиться терпіти
Інший ж просто названий Цуцик, який:
Хлисиш помий, коли дадуть,
А як не в лад загавкаєш на пана,

То ще й під боки натовчуть»⁴⁹.

До Цуцика автор ставиться негативно, бо той підлабузник і нероба, натомість Бровка описує як собаку чесну, працюовиту, для якої поведінка Цуцика є неприйнятною. Протиставлення Цуцик - Бровка – це протиставлення легковажного, багатого життя першого та важкого, але гідного, життя другого. Окрім цієї байки, образ собаки є в байках «Прихожі і собаки», «Собака та кінь».

Не менш знаменитою є байка «Щука». Щука – це уособлення несправедливості, хабарництва. Лисиця – продажність, лицемірство, власна вигода ціною аморального вчинку. У байці піддано критиці імперську судову систему. Як, приміром, і в байці Є. Гребінки «Ведмежий суд». Але, знову ж, все у житті відносно: вже у байці «Щука і Кіт» щука, навпаки, стає жертвою, залишившись без хвоста.

Про одержимість марнославством йдеться у байках «Синиця», «Цяцькований Осел», «Шпак» та інших. Хвальковитість стала темою байки «Синиця», яка хоче море запалить. Але зробити їй цього не вдалось, натомість, вона полетіла пригніченою та присоромленою іншими птахами. На прикладі Синиці Леонід Глібов показав людей, які тільки те й можуть, що вихвалитись, лиш говорити, а не доводить справу ділом.

Найбільше прославила Л. Глібова байка «Вовк та ягня»:
«На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,

49

Глібов Л. Цуцик. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=507>.

А більший меншого кусає та ще й б'є –
Затим що сила є...»⁵⁰.

Вовк це людина, яка є жорстокою, всевладною, сильною, прагне панування над іншими. Натомість Ягня – це людина, яка уособлює невинність, слабкість та беззахисність. В такому протиставленні криється глибоко болюча тема для українського народу, який протягом багатьох століть змушений був перебувати під владою тих чи інших вовків. Ягня уособлює кріпаків, які не могли нічого вдіяти перед владою свого пана:

«І - Вовк Ягнятко задавив...
Нащо йому про теє знати,
Що, може, плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід:
Він Вовк, він пан... йому не слід...»⁵¹.

Подібними до цієї є байки «Вовк і Кіт» та «Вовк і Вівчарі».

У байці «Ведмідь-пасічник» Глібов критикує процес виборів у земстві та уміння різних персонажів-хижаків адаптуватися до нових суспільно-політичних умов, які склалися після реформ 1861 року.

Більшість «Народних оповідань» Марка Вовчка теж написано в атмосфері запровадження реформи про скасування кріпацтва. Ці твори

50

Глібов Л. Вовк і Ягня. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=487>.

51

Там само.

переважно належать до реалізму — головного на той час літературного напрямку, який відображав життя у формах самого життя, без алегоричних умовностей. Проте серед творів Марка Вовчка трапляються й ті, що мають романтично-баладний характер із властивими для романтизму анімалістичними метаморфозами. Зокрема, це оповідання «Чари», в основі якого — повір'я про перетворення людини на іншу істоту: Хима через нерозділене кохання Тимоша звернулась до бабусі. Та навчила її чарів, через які її суперниця Олена перетворилась на пташку. Сама ж Хима «скинулася вона ластівкою та й полинула. Долітає до села – вже вечоріє. Ударилась об землю ластівка – перекинулася старою бабою та й стала під вікном у Олені»⁵². Після цього довго не міг забути Тиміш свою кохану Олену, аж поки якось не почув щебетання пташки, яка уособлювала його кохану: «А пташка все нижче та нижче над ним падає. Тиміш дивиться, і так йому чогось мила ся щебетушечка, що очей з неї не звів би; слухав би не наслухався її тихого та любого щебетання! Так-то чогось жаль його обняв: сльози так і ринули з очей. Припав він до землі та й зросив її слізьми»⁵³. Його жінка просила застрелити цю пташку, але Тимош її не слухав, допоки не з'явився чорний ворон, який напав на зграю пташок. Після цього ще одна метаморфоза: «Дивиться Тиміш – се не

52

Марко Вовчок, Чари. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>.

53

Там само.

ворон, се його молода жінка; з-під лівої руки чорна кров дзюрчить, а правою держить його першу милу – неживу»⁵⁴.

В образі чорного ворона уособлено смерть, темноту, здобу, ненависть та невірне кохання. Жінка була нелюбою Тимошу, адже він кохав Олену, яка в образі ластівки стала символом справжнього кохання, на жаль, нещасливого. Навіть під час поховання Олени на її могилу злетілись пташки, які були її подругами на дівич-вечорі. Ластівка стала символом відродження, співучасником долі людини. Крім цього, ластівки часто символізують весну, тобто пробудження природи від зимового сну. Швидше за все, в такому образі письменниця хотіла показати символ переродження дівчини.

Вагоме місце серед реалістів XIX століття займає Панас Мирний (Панас Рудченко). 1880 року у співавторстві зі своїм братом Іваном Біликом він видав перший в українській літературі соціально-психологічний роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Первісну версію твору, повість «Чіпка», Іван порадив розширити, доповнив її історичною частиною (історія села Піски, родинна історія Гудзів), додав характеристики окремих персонажів і запропонував нову назву, яка є ремінісценцією біблійного: «Чи дикий осел над травною реве? Хіба реве віл, коли ясла повні?»⁵⁵ (Книга Йова; 6; 5). Якби життя було справедливим, народ би не бунтував, не вчиняв злочинів, як Чіпка

54

Там само.

55

Книга притч Соломонових. Режим доступу: Книга Притч Соломонових | «Наша Парафія» (parafia.org.ua).

Варениченко й Максим Гудзь, – якби було що їсти й пити, не ревли б воли..

У романі відтворено важливі соціально-економічні проблеми, які породили соціальні та моральні протиріччя. Цей роман можна вважати літературним шедевром. Як відзначає Іван Франко: «Це був роман з народного життя, у якому, змальовано майже столітню історію українського села»⁵⁶.

В українським фольклорі та літературі найчастіше воли є символом працьовитості, терплячості, покірності. За допомогою алегорії волів автор намагався донести до читачів психологічний образ селянства, показати складні взаємини в тогочасному суспільстві, адже селян, як і волів, нестримно використовували як знаряддя праці. Віл – це кастрований бик. До такої операції вдаються, аби упокорити буйну вдачу цієї тварини. У романі є епізод, що нагадує іспанську кориду: Максим Гудзь дразнить заводського бугая, утікає від нього, а той напорюється на кілок і гине, після чого пані віддає Максима в солдати. Він сам був таким же буйним, як той бик, і, якби жив за козацьких часів, то спрямовував би свою силу й хоробрість на героїчні вчинки, як його дідусь Мирін Гудзь. Але в умовах московського поневолення став «пропащою силою». Можна сказати, що роман Панаса Мирного (особливо 2 частина) – про кастрацію України, про перетворення колись могутніх турів на покірних волів. Та водночас і про те, що повністю доклати цей ганебний процес імперії не вдалося.

Тлумачити назву можна також у контексті європейського реалізму, який тоді синонімізували з натуралізмом, позаяк мотивував учинки людей не лише важкими соціально-економічними обставинами, а й біологічними чинниками: спадковістю, природними людськими потребами в їжі, питві, елементарних побутових умовах. Звичайно, душа людини складніша, ніж у братів наших менших, і цілковито отваринювати людину категорично не можна. Однак недооцінка важливості цих чинників з боку влади привела до катастрофічного падіння рівня життя народу і викликала голодні бунти, революції, кримінальну злочинність. І Чіпка Варениченко і Максим Гудзь від природи були хорошими хлопцями, але важкі обставини, відсутність елементарних засобів для існування зробили їх злочинцями. «Не в людях зло, а в путах тих, / Котрі незримими вузлами / Скрутили сильних і слабих / З їх мукою і їх ділами»⁵⁷ – писав реаліст І.Франко, творчість якого також має ознаки натуралізму.

У творчості Олени Пчілки в нас зі зрозумілих причин викликає інтерес оповідання «Біла кицька». Тут авторка викриває цинічну меркантильність, хижацтво, підступність, егоїзм. Пан Микола, один з головних героїв, закохується у панну Марусю, котра підбрала кимось викинуте біле кошеня. Це дуже сильно вразило Миколу, привернуло до Марусі, що стала його дружиною. Протягом твору Микола змінюється. Спочатку він проявляє терпіння, згодом роздратування, яке переростає у злість, та врешті-решт у хвилю протесту. «Пан Микола схопив

57

Там само.

кицьку за поперек і швиргонув її крізь одчинені двері аж у другу хату. Після цього Микола міг писати уже без перешкоди»⁵⁸.

В образі Кицьки він бачив свою дружину, яка повністю змінилась після одруження і якій навіть її домашня улюблениця набридла. Біла кицька є уособленням примхливої та лінивої жінки і водночас авторка хотіла показати слабкість чоловіка, морально збіднілого, нездатного вплинути на власне становище. «Ані крихітки не було йому шкода кицьки – тієї колишньої милованки, – навпаки, з радим усміхом подивився пан Микола, як вона гепнулась на дворі об землю»⁵⁹. Біла кицька, яка колись поєднала молоде подружжя, виступає символом духовної дезорієнтації, нерівності, неповаги одне до одного. У фіналі твору пан Микола досадує: «Як шкода, що не кожному осоружну кицьку можна взяти за хвіст і вишвирнуть за вікно»⁶⁰. Проте справа ж була зовсім не у нещасній тваринці. Микола після такого свого ганебного, зовсім не чоловічого вчинку відчув полегшення, бо наче помстився. Але ж постраждало кошеня, а ситуація в його житті практично не змінилася. Таким чином, Олена Пчілка не лише співчуває, а й іронізує над своїм героєм. Оповідання можна назвати сатиричним, витончено психологічним.

58

Пчілка О. Біла кицька. Режим доступу: <https://proza.org.ua/olena-pchilka-bila-kyczka/>.

59

Там само.

60

Там само.

Дуже багато представників фауни у творчості Івана Франка. Він вдало використовував образи тварин для вираження, кращого унаочнення і підсилення соціальних, філософських, політичних ідей. Образи тварин у творах Франка, втілюють різні соціальні типи, символізують характери людей, їх моральні якості та взаємовідносини у суспільстві. Вони сприймаються не тільки як частина художнього світу, але й допомагають читачеві краще розуміти та відчутти складність людської природи та соціальних взаємозв'язків.

Насамперед згадується історична повість «Захар Беркут». Однойменний головний герой твору все життя присвятив служінню людям, він є лідером тухольської громади, втіленням справедливості та відваги. Його прізвище – Беркут – є символом сили та мужності. Таким же сильним та мужнім є син Захара Максим. Вони неодноразово показували свою нескореність, міць, твердість сили духу. Завдяки цим рисам Максим врятував Мирославу від небезпеки. Завдяки цим же рисам у вирішальній боротьбі з монголами тухольська громада змогла перемогти ворогів, навіть незважаючи на те, що чисельно ворогів було значно більше.

У повісті «Захар Беркут» є ще один образ з «тваринним» прізвищем. Це Тугар Вовк, батько Мирослави, який став зрадником. Вовк символізує підступність та хижість. Також в образі Тугара Вовка уособлено владу, яка тримається на насильстві. Франко використав цей образ для протиставлення Захарові Беркуту.

Беркут – це птах, який прагне свободи, є символом сили та волі. Так само й український народ хотів бути вільним, а тому й боровся за свою незалежність. Ідейно протилежним є образ беркута у

однойменному вірші «Беркут». Тут беркут не наділений традиційними позитивними рисами. Навпаки, Франко персоніфікує у ньому антилюдяну царську владу:

«Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте!
За те, що в груді ти ховаєш серце люте,
За те, що кров ти п'єш, на низьких і слабих
З погордою глядиш, хоч сам живеш із них;
За те, що так тебе боїться слабша твар;
Ненавиджу тебе за теє, що ти цар!»⁶¹.

Це символ смерті, чогось, що здатне знищити все хороше, це образ тиранії. Неспроста під час Майдану, коли спецпідрозділ «Беркут» жорстоко бив людей, вірш Франка часто цитувався і мав великий успіх.

У 1878 році Франко написав свою знамениту повість «Воа constrictor», яка була перекладена німецькою, російською та чеською мовами. Образ змія у повісті є символічним. Воа constrictor – удав, величезний змій-полоз, який відзначається вражаючою стратегією під час полювання. Він може дуже довго стежити за своєю жертвою, але коли настав час, убиває її швидко та виважено: «Нараз вуж блискавкою метнувся в долину – хвилька мертвого переполоху – один блей ухваченої газелі; один і послідній, – а все стадо в дикім розгоні пирскає на всі сторони, тільки одна, найбільша – видко, мати тамтих – зісталася в звоях вужа. Маляр підхопив саме тогу хвилю, коли розпирслися газелі, а вуж, високо піднявши голову, з всею силою стискає своїми

61

Франко І. Беркут. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3839>.

велетними скрутелями добичу, щоби подрухотати їй кості. Він обкрутив її шию і хребет, а з-посеред закрутів його сорокатою блискучого тіла видко голову бідної жертви. Великі очі, вигнані наверх передсмертною мукою, блищать, немов у сльозах. Жили на шії напружені, – голова, немов доочне бачиш, кидається ще в посяйдніх судорогах. Зате очі змії блискають таким злорадним, демонічним огнем, такою певністю своєї сили, що мимоволі мороз пробігає по тілі, коли добре йому придивитися. Дивна річ! Герман Гольдкремер мав якусь дивну, невиясниму вподобу в тім образі, а особливо любив цілими годинами вдивлюватися в страшні, сатанським огнем розіскреї очі змія»⁶².

Франко не випадково вибрав цей образ, який символізує не тільки зовнішню небезпеку, але й холонокровність у виявленні сили над безпорадністю. Зміни, що відбувалися у період зародження капіталістичних відносин, т. зв. первісного накопичення капіталу, часто характеризувались жахливою експлуатацією праці робітників, які були позбавлені багатьох прав, працювали за низьку зарплату в екстремальних умовах, часто надмірно довгі робочі години без належних відпочинкових перерв.

В цей образ Франко вкладав і владу грошей. У широкому символічному значенні, змії – це символ згубного впливу матеріальних цінностей на життя людини. «Се не вуж, се безмірно довга, зросла докупи і оживлена чарівною силою зв'язка грошей, срібла, золота блискучого! О, так, се певно так! Хіба ж весь блеск, що б'є в очі від

62

Франко І. Воа constrictor. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1906>.

вужевої луски, — хіба ж ее не блеск золота та срібла? А сесі різнобарвні латки на нім, хіба се не різні векслі, контракти, банкноти?.. О, се певно, се не вуж його обводив своїми велетними звоями, а його власне багатство!»⁶³.

Подібно до змія, який обвиває свою жертву, гроші можуть так само обвивати розум людини, роблячи її морально сліпою. Як відзначає Тамара Гундорова: «Воа constrictor» це перша в українській літературі натуралістична повість»⁶⁴. Найбільше образ гадюки у творчості Франка досліджував Богдан Тихолоз. «У поетичній творчості Франка образ гадюки (змії) функціонував на різних рівнях:

- Як автологічне найменування конкретної тварини-плазуна (домінантна функція – номінативна);
- В структурі тропів (найчастіше порівнянь, рідше метафоричних чи метонімічних конструкцій) – як характеристична образотворча деталь з виразно негативними емоційно-смісловими конотаціями (домінантні функції – емотивно-експресивна, характеро- й стилетворча);
- Нарешті, в статусі самостійного одно- чи багатозначного образу – персоніфікації, алегорії, символу – із семами ненасвисті, самолюбства, розбрату, неволі, гріха, сумніву, відчаю, резигнації, зради, брехні, лукавства, підступу,

---

63

Там само.

64

Гундорова Т. Франко – не Каменярь / Т. Гундорова. – Мельбурн, 1996., – С.25.

гріховної й ненадійної плоті тощо (домінантні – смислетворча й сюжетотворча)⁶⁵.

«Варіанти цього образу в поетичному лексиконі Івана Франка – гадюка (101), змія (94), змій (34), вуж (38), гадь (10), гадина (10), гаддя (1). Означення гадючий вживається 21 раз, зміїний – 4, гадючий – 2, гадячий – 1. Усього «зміїні», сказати б, асоціації виринають в Франковій поезії понад 300 разів⁶⁶.

Б. Тихолоз навів ряд творів Франка, в яких зустрічається образ гадюки. «Князь Олег»: «Князь Олег до лоба ногою діткнув, В тій хвилі в нозі біль страшений почув, Бо в лобі тім краса сиділа змія. І зубом отруйним шпигнула князя». «Каменярі»: «І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили», «Не бійтеся тюрми»: «Не бійтеся тих пут, що на короткий час обкручують, немов холодні чорні змії, безсильне тіло». «Поєдинок»: «Свистіли кулі, мов незримі змії». «Підгіря взимі»: «Санки, мов гадюка, шипіли», «Шипіли санки мов гадюки в снігу». «Не раз у сні являється мені: «І на моє бурливе серце руку кладе той привид, зимну, як змія, І в серці втишує всі думи й муку. «Розпука! Те, що я вважав»: «Як сіра, зимная змія По моїм раю походжає. Мене аж душить почуття, Гірке, болюче і скажене»⁶⁷.

До збірки "Коли ще звірі говорили" увійшли 20 казок, які показують мудрість народної традиції та авторське новаторство Івана

65

Тихолоз Б. Психодрама Франка. – С. 47-48.

66

Там само.

67

Там само. – С. 153.

Франка. Письменник майстерно відтворює менталітет та характери різних тварин, вдало поєднуючи гумор, філософію та пізнавальний зміст. Ця збірка пропонує читачеві унікальну можливість відчутти дивовижний світ тварин, в яких нерідко можна впізнати й самих людей.

Казки зі збірки «Коли ще звірі говорили» виховують морально, дають важливі життєві уроки, вони є повчальними та в той же час цікавими. Їх можна вважати неперевершеним зразком цінної літературної спадщини, призначеної для дітей молодшого віку, які не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

Цікавою є думка В. Русанівського, висловлена з приводу українських казок загалом, але її можна з повним правом віднести і до казок Франкових: «Розмовляють білочки, зайчики, півники, лисички, бігають вовчики, тупають ногами ведмедики, олюднуються колобки і діють різні фантастичні істоти. Особливістю української казки, що виразно позначається на мові, є працьовиті герої, яким протиставляються ледарі, наявність багатих і бідних як ознака суспільної несправедливості і перемога останніх над першими, здебільшого жадібними і нечесними, перемога добра над злом. Саме цей казковий світ входить в оригінальну літературу, яка вчить дітей порядності і розвиває в них почуття справедливості»⁶⁸.

У світі казок Івана Франка панує постійна загроза для життя, герої знаходяться на межі ризику, адже зазнають неймовірних випробувань. Якщо вони хочуть вижити і подолати ці випробування, їм

68

Русанівський В. Мова літератури для дітей, „Мовознавство” 2006, № 5, – С. 3.

доводиться виявляти неймовірну витримку, приймати рішення та використовувати всі свої можливості для того, аби вижити. Для створінь, які зіткнулись з такими складнощами, головною мотивацією стає саме бажання жити, воно головне у їхній системі цінностей.

Собаки з казок «Мурко й Гривко», «Війна між Псом і Вовком» показують свою відданість господарям, а також важливість довіри та захисту тих, хто ними опікується. Зайці з оповідання «Ворони і Сови», Осел («Осел і Лев») своїми діями засвідчують власне прагнення існувати. Тема сім'ї, а точніше піклування про власних дітей є у казках «Лис і Дрозд», «Ворона і Гадюка» та «Королик і Медвідь». Кожен з головних персонажів має свою унікальну цінність, яка диктує їхню поведінку та стратегії виживання. Діти в цих історіях є символом продовження життя, тому така турбота про них є важливою для персонажів. А для Лиса з казки "Фарбований Лис" головною метою є розширення власного впливу, бажання показати свою майстерність, вміння уникнути небезпеки та вибрати власний шлях у складному світі.

Однією з особливих рис казок Івана Франка є еволюція образів та характерів головних персонажів. Заєць з казки «Заєць та Ведмідь» спершу є вразливим та наляканим, безпорадним. Такою ж є і Ворона у казці «Ворона і Гадюка». В кінці творів ми бачимо цих головних персонажів зовсім іншими: вони стали рішучими, впевненими в собі, а також вони навчились користуватись власним розумом.

В казках Франка можна простежити і змагання між головними персонажами, яке базується на боротьбі за гідність та честь. Спортивне змагання представлено в казці «Заєць і Їжак». Військовий конфлікт наявний у казці «Королик і Ведмідь» та «Війна між Псом і Вовком».

Соціальний контекст наявний у казці «Осел та Лев», а боротьба між життям та смертю – «Лис і Дрозд».

Однією з найцікавіших казок є «Фарбований лис». Лис був удатним мисливцем і «се незвичайне щастя і його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавалося, що нема нічого неможливого для нього»⁶⁹. Одного разу, тікаючи від собак, він стрибає у фарбу, після чого стає Остромислом, царем звірів. Мораль казки у тому, що правда завжди впливає, так і сталось з лисом. «І, не тямлячи вже ані про його добродійства, ані про його величну мудрість, а люті тільки за те, що так довго давали йому дурити себе, всі кинулися на нещасного Лиса Микиту і розірвали його на шматочки»⁷⁰.

На прикладі Лиса, Франко показав пихатість та гордість, які досить часто зустрічаються у повсякденному житті. Далеко не дитячий зміст можна простежити у поведінці Лиса. Швидше за все, він хотів показати людину-тирана, яка є владною та самозакоханою. Йому важлива думка інших, серед яких він хоче бути першим, і який хоче панувати, а не керувати. Доречним для характеристики Лиса є прислів'я: «Лис старіє, але не добріє»⁷¹ та «У вічі, як лис, а за очі, як біс»⁷².

69

Франко І. Лис Микита. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3419>.

70

Там само.

71

Режим доступу: https://www.ukrlegenda.org/pryslivja_ta_prykazky.php - 138.

72

Там само.

Символічний зміст має і перефарбування, що символізує Лиса як самозванця, тобто його спроби видати себе за когось іншого. Врешті-решт, фінал виявився закономірним.

Не менш цікавою є і поема-казка «Лис Микита», якій судилося найпопулярнішим Франковим твором. Вперше її було опубліковано у журналі «Дзвінок» (1890). Приблизно в той час Франко втретє став батьком. Присвячуючи своїм дітям цю та інші поеми, він намагався закласти в них педагогічні ідеали та повчання.

Світ самої казки відображає своєрідну модель суспільства, яке, на жаль, не є таким хорошим як би хотілось. Ми бачимо боротьбу звірів за виживання:

«Наше все життя — війна є,
Кожий боресь в ній, як знає:
Сей зубами, той крильми,
Третій кігтями міцними,
Інший скоками прудкими...
Чим же боре́мося ми?»⁷³.

Саме ці рядки уособлюють практично усіх персонажів твору, незважаючи на те, що в них є певні правила та норми соціальної поведінки. Проте їх «звірськість» дає про себе знати, тому персонажів неможливо поділити на добрих та злих. Ведмідь, Вовк, Півень обманюють Лиса Микиту, але в подальшому колесо фортуни повертається і до них. Це свідчить про те, що у тварин, так само як і у

73

Франко І. Лис Микита. Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3419>.

людей, у світі панують обман, брехня, презирство, корупція та прагнення помсти. В образах Кота, Вовчиці, Ведмедя та Вовка знаходимо досить поширенні людські якості – жадібність та зажерливість. Навіть мудрий цар звірів Лев піддався на маніпуляції Лиса.

Наявні тваринні образи і в соціально-психологічній повісті Івана Франка «Перехресні стежки». Найбільше вражає випадок з котом, якого колись закатавав Стальський на очах у Євгена. Кожен ганебний вчинок Стальського нагадує Рафаловичу про це. «Стальський мучив kota найрізнішими способами: бив його в мішку наосліп, вішав за шию, прищемивши хвіст розколеним з одного кінця поліном, виривав пазури, випікав очі, колов шилом, напихав у ніс товченого перцю і скла»⁷⁴. Із тією ж методичністю Стальський морально катує свою дружину Регіну.

Цікавий і образ Барана, який у творі є відлюдькуватим сторожем. Він зіштовхнув жінку з моста, проте не був покараний за свій злочин. Баран досить таки вперта тварина: він переконаний, що Рафалович є дияволом, і цю тупу засаду не зрушить у ньому ніхто. Крім цього, Баран постійно твердив, що він є постанцем Божим, який прийшов рятувати всіх від антихриста Рафаловича. Це психотип фанатика, маніяка, і його прізвище дуже вдало цьому відповідає.

Алегоричне оповідання «Сморгонська академія» написане у 1878 році під час першого арешту письменника. Воно спрямоване на висміювання консерватизму та методів виховання молоді в навчальних

74

Франко І. Перехресні стежки. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=658>.

зкладах і для цього Франко вдається до образу «печерних медвідей». Головна ідея твору проявляється в наступних рядках: «Признаю сам, що тоті неприємні чуття збудилися при першій приході і в моїм серці, але се було тільки доти, доки, відкривши і проаналізувавши допотопного духа Сморгонської академії, я не переконався о великій мудрості сеї установи". Головна признака того духа є: "Стій, не рушайся, а хочеш конче рушатися, то радше взад, як уперед!". А знаючи нахильність чоловічу до змін, до поступу і других того роду дурниць, зваживши разом, що під їх впливом і медведі могли би по якімось часі збунтуватися і заблагути зближення до людей, що, як сейчас побачимо, зовсім противне цілі їх дресування, побачимо ясно, що єдиний мудрий спосіб поступування в таким разі — не допустити в самім зачатку науки медведів до сходин з чоловічим родом»⁷⁵.

Сморгонська академія – це назва установи для ловитви та дресування ведмедів, яка князі Радзивіли утримували у 17-18 ст. у білоруському містечку Сморгоні. У Франка ж це метафора навчального закладу, де учнів «дресуюють» так само, як тих ведмедів, незважаючи на їх інтереси, власні освітні потреби. А викладачі мають застарілі погляди, викладають «задеревілості», «закаменілості», «заскорупілості», які були актуальні хіба в епоху печерних ведмедів. Це критика освітньої системи Австро-Угорщини й зокрема тогочасної Галичини, яка була неефективною і нівелювала особистість учня. Подібно до тих ведмедів, учні повинні слухатись та робити все, що їм

75

Франко І. Сморгонська академія. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3799>.

скажуть, адже вони всі однакові та зовсім не відрізняються один від одного.

«Мій злочин» — дивне оповідання, в якому Франко намагається зрозуміти, чому якимось у дитинстві без жодної на те причини убив маленького пташка. Дотепер його мучить сумління через той вчинок. Пташок виступає символом докору совісті, безпомічності, безсилля, адже ліричний герой вже нічого не може змінити, нічим не може допомогти загиблій пташці. Цей образ – втілення внутрішньої боротьби та страждань, відображення моральних конфліктів мук совісті, почуття провини. Можливо, Франко хотів таким чином показати наслідки необдуманих вчинків, які потім будуть мучити людину ледь не все життя. Франко в цьому творі незвично для себе розгублений, беззахисний, мов той пташок, він так і не знаходить відповіді на питання, що мучить його.

Продовжуючи «пташину» символіку у творчості Івана Франка, не можна не згадати і про психологічну новелу «Сойчине крило». Головною темою є стосунки між Хомою та Марією, які розкриваються за допомогою образу сойки. Це образ головної героїні твору, в якій уособлено прагнення до свободи. «Здається мені, що летить до тебе половина моєї душі. А як одна половина залетить, то від твоєї душі буде залежати, чи прилетить і друга. Коли в твоїм серці є ще хоч іскра любові до мене, хоч крапельночка бажання – побачити мене, то се буде та сила, яка притягне й друге крило, другу половину моєї душі до тебе»⁷⁶. Птах не може літати з одним крилом, так само і кохання не

76

Франко І. Сойчине крило. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3782>.

може існувати без присутності другої половинки, це символ розділеної душі. Окрім цього, сойку вважають пташкою-переспівцею, яка подібно до головної героїні Марії імітувала власні почуття. Як відзначає Іван Денисюк: «Образ сойчиного крила – це фокус, що вбирає всю багатовимірність твору, це епіцентр психологічних катаклізмів, зав'язка, кульмінація і розв'язка, а водночас символ великого почуття...»⁷⁷.

Літературна спадщина ХІХ століття поповнилась і творами письменниці Ольги Кобилянської, яка зосереджувалась на висвітленні важливих людських проблем, зокрема, й проблем жіноцтва – жіночої душі, свободи, рівноправ'я, жіночої гідності та особистості.

У 1894 році в журналі «Зоря» вийшла її феміністична повість «Людина», в якій зображено життя бідної жінки у глухому містечку. Основна ідея твору полягає у тому, щоб показати, що жінка має право сама знайти своє місце у житті, що вона не є власністю чоловіка. Головна героїня втратила коханого і йде на мезальянс з багатим лісничим Фельсом. Вона не має почуттів до нього, бо він недалекий, обмежений, не може зрозуміти її тонкої душі. Олена порівнює його зі здоровим білозубим огирем, якого мусить запрягти, щоби порятувати родину від матеріальних нестатків. Щасливою з ним не буде, але часткову компенсацію матиме, бо їй «безмежно подобається володарювати». Так, як володарює конем, коли сідає верхи.

77

Горошко І. "Скомплікований паралелограм сил": любовний сюжет у прозі Івана Франка / І. Горошко // Українське літературознавство. - 2014. - Вип. 78. - С. 105-113. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/U1_2014_78_13.

Кобилянська любила коней і верхову їзду. У її щоденниках «Слова зворушеного серця» чимало сторінок присвячено кінним прогулянкам, тим почуттям, які охоплюють її, коли сідає на коня. «Я питаю себе, чого я найдужче хотіла б? І відповідаю... так, і відповідаю: їздити верхи»⁷⁸. У експозиції Чернівецького музею письменниці зберігається її костюм амазонки. Стан душі амазонки – вершниць-войовниці – то стан Кобилянської в «поранкові» роки.

У новелі «Природа» образ коня має важливе функціональне значення. «Одного разу привели до її батька гірського коня на огляд. Був то пишний, стрункий жеребець, чорний, як вугілля, з каблукуватою шиєю, великими ніздрями й вистаючими іскристими очима; буйний хвіст досягав майже землі»⁷⁹. З головною героїнею відбулась дивна річ, яку складно описати словами: «Нагло заволоділа нею охота усмирити звірюку, її очі спалахнули, й задрижали ніжні ніздрі. Зворушилось у ній щось таке, що нагадувало охоту до діла й вигнало надвір. Так, як стояла в кімнаті, простоволоса, вибігла на подвір'я. Та коли опинилася зо п'ять кроків перед звіром, і він саме тоді почав ставати дуба, вона так налякалася, що під нею задрижали коліна, й вона поблідла»⁸⁰.

В цьому епізоді та образі коня Кобилянська втілила образ жінки, яка прагне змін. Кінь – це сильна тварина, в якому кипить пристрасть та боротьба. Можливо це уособлює двоїстий характер само жінки, яка

---

⁷⁸ Кобилянська О. Слова зворушеного серця. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1028>.

⁷⁹ Кобилянська О. Природа. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2470>.

⁸⁰ Там само.

інколи й сама не розуміє власних бажань та може, як і той кінь, нестримно рухатись на зустріч власним мріям. Про це потім авторка пише, що: «Її губи скривилися в іронію над самою собою»⁸¹. На цьому прикладі Кобилянська показала, що в людей є свідоме бажання здійснити щось, оволодіти чимось, в даному випадку конем, але на шляху до здійснення цього постав добре відомий супротивник – страх, який, власне, і оволодів головною героїнею.

Новелу «Під голим небом» можна вважати однією з найкращих прикладів модерністської прози. Головний герой, а точніше героїня твору – руда конина: «Не була гарна, сама собою незграбна. Довга шерсть її не знала греблиці і щітки, а грива росла, як хотіла. Лиш ноги в неї були тонкі і сильні, мов струни, а груди і ніздрі широкі – знак витривалості в потягу і бігу. Ішла пильно; по важності, з якою ступала, знати було, що була інтелігентна і вдячна звірина і що належала до тих, що радше з утоми падають, чим залишать свій тяжкий обов'язок. І вона любила обов'язок. Прийшла з тим потягом – сповняти все, що наклав хто-небудь на неї – вже на світ, і він ніколи не давав їй спочинку»⁸².

Кобилянська не просто так використовує образ коня. Письменниця дуже любила природу, захоплювалась рослинним та тваринним світом Буковини. Одного разу вона побачила, як кінь тягнув віз, наповнений цеглою, це глибоко вразило Кобилянську про що вона одразу написала у листі до О. Маковея: «Під гору тягнув якийсь кінь велику фіру цегол. Добру вагу насадили на нього, бо в

---

81 Там само.

82 Кобилянська О. Під голим небом, Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2468>.

нього понабігали на чолі і по боках голови грубі жили, ніздрі розширились... і він з напруження тягнув. Я все думаю, коли бачу таких коней, що цілком так виглядають, як сильно працюючі люди. В моїй уяві промайнуло багато гарних коней, як перебігли граціозними скоками коло нього і потім прудко позникали. Але тоту голову... чорну... з дрібонькою зіздкою на чолі, з грубими набіглими жилами і широкими, воздуху набираючими ніздрями, я все і все мала перед собою...»⁸³. Письменниця наділяє конину позитивними людськими рисами: відповідальністю, працелюбністю, витримкою, а її господарів показує з негативного боку.

Повість «Через кладку» Ольга Кобилянська присвятила своєму брату Володимиру Кобилянському. Він є прототипом одного з героїв повісті, Маниного брата Нестора. Нестор дуже хворобливий, постійно остерігається різних поганих знаків. Наприклад, лихим оменом для нього є павук, який з'являється в різних епізодах, а, коли Нестор передчасно вмирає, павук забирається до нього в труну. Кобилянська була фаталісткою, вірила в долю. Як відомо ще з давньогрецької міфології, богині Мойри снували нитки і ткали з них людську долю. Мов павутину...

Цікаво, що подруга Ольги Кобилянської Леся Українка теж вдавалася до образу павука, але використовувала його зовсім в іншому значенні. У поемі «Роберт Брюс, король шотландський» головний

Данилевич А. Мортальний образ природи в новелі О. Кобилянської "Під голим небом" / А. Данилевич // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Слов'янська філологія. - 2011. - Вип. 545-546. - С. 86-89. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnusf_2011_545-546_19.

герой довго боровся за свободу Шотландії проти англійців і зазнавав поразок. Після чергової з них він лежав у розпачі, але раптом помітив, як уперто тче свою сітку малий павучок:

«Так шість раз той павук обривався,
І шість раз він на стелю злізав,
Але всьоме таки удержався
Й до стіни свою нитку прип'яв.
Тут Роберт раптом скочив на ноги,
Ухопив свою зброю до рук
І гукнув: «Та невже таки лицар
Має менше снаги, ніж павук!?»⁸⁴.

Після цього, спробувавши усьоме, Роберт перемагає англійців. «І за те хвала Роберту Брюсу, – «Коні не винні»/ Він борцем за рідний край з'явився. / Так! Одваги та завзяття в праці / Він в малого павука навчився»⁸⁵.

У Лесі Українки є символічне оповідання «Метелик», де в образах-антитезах метелика і лилика (кажана) показано протистояння світла і темряви, а точніше прагнення до світла, хай і найдорожчою ціною життя, – і невиправної байдужості, упокорення перед темрявою. В метелику ми впізнаємо саму поетесу, котра, як і той метелик, безстрашно прагнула до світла і рано попалила крила. Лесі Українці на

---

⁸⁴

Леся Українка. Роберт Брюс, король Шотландський. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=526>.

⁸⁵

Там само.

момент написання твору було тільки 18 років. Понурий настрої метелика відображає важку хворобу письменниці, яка стала справжнім випробовуванням усього її життя. Врешті-решт, метелик загинув від світла, яке одночасно може бути і чимось прекрасним, але й чимось смертельним.

Леся Українка зверталася до анімалістичних образів-символів також у казці «Біда навчить». Тут розповідається, як малий горобець шукав розуму. Спершу він нерозумний, дурний, питає у курки, бузька, крука, сороки, гави, сови, як помудрішати, і нічого не чує у відповідь. А коли літечко закінчилось, прийшли холоди і настала біда, «почав наш горобчик до розуму приходити» – вчитися у горобців, з якими раніше сварився, як гніздечко вити, харчів запасати, і щасливо перезимував, і сімейку створив, і статки мав, і іншим мудрі поради давав. «Біда навчила!» – каже.

У вірші «Мамо, іде вже зима...» із циклу «У дитячому крузі» Леся пише про маленьку пташину сивеньку, яка не втікає у вирій з настанням зимового холоду, а лишається в рідній стороні і разом з нею жде, що знову прилине весна. Такою пташиною поетеса почувала й себе.

ВИСНОВКИ

Отже, світ анімалістичних образів української літератури XIX століття є надзвичайно багатим та різноманітним. У більшості випадків письменники використовують архетипні образи тварин: віл, вовк, собака, лисиця, кінь, зозуля, сова, орел, ластівка та інші, які є уособленням тих чи тих рис характеру, властивих також і людям. Інколи зустрічаються й екзотичні тварини: лев, леопард, слон, але їх як правило адаптовано до українського культурного простору.

Анімалістичну символіку в творах українських письменників XIX століття розглядали у своїх дослідженнях Євген Нахлік, Олександр Горбань, Наталія Тихолоз, Богдан Тихолоз, Галина Сабат, Олена Гоменюк, Ярослава Шебештян та інші. Вони прийшли до висновку, що використання тваринної символіки залежить від домінування певного літературного напрямку, психології, індивідуальних особливостей того чи того автора. Наприклад, у епоху бароко автори використовують чимало біблійних алегорій (байки та притчі Г. Сковороди). У XIX столітті, в епоху романтизму та реалізму (Т. Шевченко, І. Франко), проблематика і, відповідно, символіка стосуються переважно гострих соціальних питань.

Найбільше тваринних символів знаходимо, звичайно ж, у байках та казках, де за допомогою влучних алегорій висміяно людські нечесноти, асоційовано зображуваних людей з певними тваринами (П. Білецький-Носенко, Л. Боровиковський, Є. Гребінка, Л. Глібов, І. Франко). Досвід алегоричного образотворення у байках став у пригоді Є. Гребінці, коли він писав повість «Путевые заметки зайца». Художня

фауна української літератури ХІХ століття присутня не лише у байках, а й у ліричних віршах, оповіданнях, повістях, романах, ба навіть п'єсах.

У «Наталці Полтавці» І. Котляревського Возний має прізвище Тетерваковський, успадковане від Тетервака з притчі Г. Сковороди «Убогий Жайворонок». Він виконує заповіт Жайворонка, на який не зважився Тетервак, і з цього починається – Нова українська література. В «Енеїді» І. Котляревського безліч тваринної символіки у 4 частині. Троянці пропливають повз острів чарівниці Цірцеї, яка перетворювала представників різних націй на тих чи інших тварин, залежно від їхніх характерів, менталітетів. Коли Котляревський писав «Енеїду», в Європі починався «вік націоналізму» (ХІХ століття), тож не дивна така увага до національних ідентичностей.

У бурлескно-травестійній поемі К. Думитрашка «Жабомишодраківка» в образах жаб і мишей висміяно багатолітню війну українців з поляками. В образі раків зображено москалів, які «мирять» давніх ворогів. Це свідчить про деградацію національного духу представника котляревщини. Адже глузує над війною за волю, висміює національну трагедію, подає ворога у виграшному світлі, а своїх – пародійно.

Чимало образів птахів у поезії представників харківської школи романтиків, особливо соколів, солов'їв (В. Забіла, М. Петренко). Але по-справжньому романтична символіка розгортає крила у поезії Т. Шевченка. Цікаво, що символ орла Кобзар уживає і в позитивному (Максим Залізняк у «Гайдамаках»), і в негативному (орел, що карає Прометея в «Кавказі») значеннях. Так само й І. Франко: «Захар Беркут»

(який викликає шану й любов) і – «Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте...».

Найбільше художньої фауни в творчості І. Франка, причому в усіх жанрах: поеми («Лис Микита»), казки («Коли ще звірі говорили»), оповідання («Мій злочин»), новели («Сойчине крило»), повісті («Захар Беркут», «Воа constrictor»), не кажучи про вже про численні поезії. Особливе місце займає образ-символ гадюки, значимість якого глибоко розкрив Б. Тихолоз.

Символічний сенс назви роману П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» пізнається і крізь призму біблійної Книги Йова, і у вимірі європейського натуралізму, який пояснював учинки людей не лише соціальною (як реалізм), а й біологічною мотивацією.

Дуже цікава символіка коня не лише у творчості («Людина», «Природа»), а й у житті (щоденники) Ольги Кобилянської, яка понад усе любила їзду верхи, а замолоду почувала себе амазонкою. Також цікава містична символіка (омен-павук у повісті «Через кладку» тощо), позаяк Кобилянська була фаталісткою.

Зворушливі пташки у творчості Лесі Українки, особливо маленька, сивенька, яка не полишає рідної країни у час зимових випробувань і жде, що знову прилине весна...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ

Література

1. Байки в українській літературі XVII-XVIII ст. / Підг. Тексту В. І. Кречотня. – К.,1963.- С. 5-75.
2. Барабаш М. , В. Неборак, Б. Тихолоз, Н. Тихолоз / Стереометрія тексту: Студії над поетичними творами Івана Франка / Упор. та наук. ред. Б. Тихолоз. – Львів, 2010. – 288 с.
3. Бігун О.М. Зооморфна метафорика в поезії Тараса Шевченка. Література. Фольклор. Проблеми поетики. Вип. 36. Київ : Вид-во Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2012. С. 23–30.
4. Білецький П.– Носенко. Поезії. Бібліотека поета. Київ: Рад. письменник, 1973. - 331 с.
5. Білецький-Носенко, Павло. Приказки : в 4 ч., [16 кн.] / скомпонував Павло Білецький-Носенко. – К. : В друк. Е. Я. Федорова, 1871. (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2011).
6. Боровиковський Л. Байки й прибаютки – Київ: В Унив. Тип., 1852. – XII, 118 с.
7. Величковська Ю. Антиколоніальні ідеї на сторінках основоположника нової української літератури // Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія». Вип. 31. 2020. – С. 12-22.

8. Волковинський О. С. Алегореза байки Г. Сковороди «Змія и Буффон» в аспекті офітських символів і міфологем / О. С. Волковинський // Питання літературознавства. – Чернівці, 2014. – Вип. 89. – С. 178–192.
9. Глібов Леонід. Твори / вступ. ст. С. Д. Зубков; худож. А. П. Василенко. — Київ: Дніпро, 1988. — 236 с.
10. Голод Р. Символізм у структурі творчого методу Івана Франка / Р. Голод // Прикарпатський вісник НТШ Сер. Слово / [гол. ред. В. М. Мойсишин]. – Івано-Франківськ, 2014. – № 2 (26). – С. 42–53.
11. Гоменюк О. Концептосфери флори і фауни в українській дитячій прозі Є. Гуцала і М. Вінграновського: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» - Тернопіль – 2015 р. – 328 с.
12. Гоменюк О. Лінгвокультурна об'єктивація концептосфери фауни в дитячих творах Євгена Гуцала / О. Гоменюк // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – Вип. 36. – К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2011. – С. 208–212.
13. Гоменюк О. Лінгвокультурна характеристика концепту “кінь” в індивідуально-авторській картині світу М. Вінграновського (на матеріалі прозових творів для дітей) / О. Гоменюк // Science and Education a New Dimension : Philology I (2). – Issue : 11. – Budapest, 2013. – P. 85–90.
14. Гоменюк О. Специфіка лінгвоментальних величин зі сфери фауни і флори у творах для дітей Є. Гуцала / О. Гоменюк // Мова

- і культура. (Науковий журнал). – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 16. – Т. VI (168). – С. 70–75.
15. Горбань А. Алюзійний простір «Енеїди» І. Котляревського: колоніальний аспект / Анфіса Горбань // Літературознавчі студії. – Житомир : ЖДУ, 2010. – Випуск 4. – С. 28 – 76.
16. Гребінка Є. Твори в трьох томах. Т. 2 – Прозові твори 1841-1845. В. «Наукова думка». Київ – 1981. С. 743.
17. Гуцуляк І. Т., М. М. Гуцуляк. "Роль творів Шевченка в екологічному вихованні студентів." // Основні проблеми і тенденції розвитку природоохоронних територій в українських . 2021. С. 254-259.
18. Гейштор, А. Слов'янська міфологія. Кліо, 2015 с. 178–179.
19. Добролюбова Г. Концепти тваринного світу в поетичній творчості Тараса Шевченка і в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект // Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини // Умань, 2014 Вип. 5 – С. 19-26.
20. Дуркалевич, В. В. Модель світу в оповіданні Івана Франка "Мій злочин" [Текст] / В. В. Дуркалевич // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 2(74). – С. 108–112.
21. Задорожна Л. Феномен творчості Євгена Гребінки/ Л. Задорожна// Дивослово. – 2012. - № 2. – С. 48-51.

22. Кайдаш А. М., Хомич В. І. Фауністичні образи в прозі Миколи Вінграновського: лінгвостилістичний аспект. Література та культура Полісся. Серія «Філологічні науки». 2020. № 14. Ніжин, 2020. С. 241–247.
23. Кобилянська О.Ю. Твори: В 2-х томах. Т1 / упорядник, передмова і примітки – Федір Петрович Погребняк. — Київ : «Дніпро», 1983. — 495 с
24. Коломієць В. Художня трансформація фольклорних мотивів у ранній романтичній творчості Тараса Шевченка / В. Коломієць, О. Іванова // Шевченкознавчі студії : зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 13. – С. 64–73.
25. Куйбіда В. Тварини-символи у байках Г.С. Сковороди, біблійних описах та українському фольклорі // Сковорода Григорій: образ мислителя: Збірник наукових праць. – Київ, 1997. – С. 273–278.
26. Куліш П. Оріся // Українське видавництво . Краків, 1940, – С. 8.
27. Куліш П. Твори: В 2 т. – Дніпро, 1989. –Т. 2 – Чорна рада: Хроніка 1663 року; Оповідання; Драматичні твори; Статті та рецензії / Підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. М. Л. Гончарук. – 586 с.
28. Левчук О. Зооморфні образи українського фольклору: історія і методологія дослідження / О. Левчук // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – 2011 – Вип. 15 – с. 173 – 178.

- 29.Левчук О. Зооморфні образи українського фольклору: історія і методологія дослідження / О. Левчук // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – 2011 – Вип. 15 – с. 174.
- 30.Миненко Ю. «Зри сія знаменія княжате славного». Геральдична поезія в українському бароко : [монографія] / Юрій Миненко. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – С. 160.
- 31.Науменко Н. Конотації анімалістичної символіки в українській новелі зламу ХІХ – ХХ століть / Н. В. Науменко // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – 2021. – Вип. 46. – С. 82–89.
- 32.Науменко Н. Образ макросвіту в мікросвіті художнього твору: символ у формозмістовому полі української новели кінця ХІХ - початку ХХ століть : монографія / Н. В. Науменко; Нац. ун-т харч. технологій. - 2-ге вид., доповн.. - К. : Сталь, 2013. - 356 с.
- 33.Нахлік Є. Мовні засоби сміхової культури в «Енеїді» Івана Котляревського / Євген Нахлік // *Studia Methodologica* : [науковий збірник] / гол. Р.Гром'як; відп. ред. Ю. Завадський ; редкол.: О. Куца, М. Лабащук, Н. Поплавська [та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, – Вип. 32. 2011. – С. 173-181.
- 34.Павлишин О. Особливості художньої манери Олени Пчілки [Текст] : на матеріалі оповідання "Біла кицька" / Оксана Павлишин // *Vivat Academia*. – 2003. – С. 16–18.

- 35.Пастух Н. Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2013. – 224 с.
- 36.Пастух Т. Конотації прізвищ та імен персонажів у прозі Івана Франка / Тарас Пастух // Українське літературознавство : Збірник наук. праць. – Львів : Вид-во ЛНУ імені І. Франка, 2006.– Вип. 68. – С.153-162.
- 37.Пчілка О. Твори. В. худ. літ. «Дніпро» / Київ. 1971. С. 463.
- 38.Русанівський В. Мова літератури для дітей, „Мовознавство” 2006,
№5, С. 3.
- 39.Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики. „Коли ще звірі говорили” / Галина Сабат. – Дрогобич: Коло, 2006. – 364 с. (21,2 д.а.).
- 40.Сабат Г. П. Експериментальна казка Івана Франка «Як звірі правувалися з людьми» / Г. П. Сабат // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 26. Філологія. – С. 92–108.
- 41.Сабат Г. П. Про свиню, звірячий парламент і встидливу опозицію: сатирично-політичні казки Івана Франка / Г. П. Сабат // Слово і час. – 2010. – № 5. – С. 38–45.

- 42.Семащук, Н. Специфіка функціонування образу-символу у повісті Івана Франка «Воа constrictor»." Студентський науковий вісник.—Випуск № 5.—2002 р.—С. 42-43.
- 43.Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій (звірослов). Національний характер, суспільна мораль і духовність давніх українців у тваринних архетипах, міфах, символах, емблемах - Київ: Дніпро, 2001.
- 44.Сулима В. Морфологія «Снів» Тараса Шевченка в контексті біблійних оніричних пророцтв» // Слово і час. – 2011. - № 3.- С. 12 - 20.
- 45.Сюй Ліша. Жанрово-тематична палітра україномовної художньої прози Пантелеймона Куліша / Ліша Сюй // Слово і час. – 2014. – № 12. – С. 71-78.
- 46.Тихолоз Б. Міфопоетичні образи в художньому світі Івана Франка: (Ейдологічні нариси) / К. І. Дронь, Б. С. Тихолоз, Н. Б. Тихолоз, А. І. Швець; За наук. ред. Б. С. Тихолоза; НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. — Львів, 2007. — 336 с. — (Франкознавча серія. Вип. 11).
- 47.Тихолоз Н. «Той ліс — зразок ще первісного світа...» (Ліс у життєтворчості Івана Франка) // Іван Франко: дух, наука, думка, воля. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня — 1 жовтня 2006 р.). — Львів, 2008. — Т. 1. — С. 660—676.

- 48.Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти) «Франкознавча серія» Випуск 6; відп. ред. Є. К. Нахлік ; НАН України, Львів. від-ня Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2005.
- 49.Тихолоз Н. Поема Івана Франка «Лис Микита»: текст, підтекст, контекст, інтертекст // Ювілейний симпозіум Іван Франко (1856—1916) 150 років від дня народження (Факультет іноземних мов та літератур Бухарестського університету, 8—9 грудня 2006) / Упоряд. І. Рябошапки. — Бухарест, 2008. — С. 134—148.
- 50.Ткачук С.В. Афористичність української авторської поетичної байки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuv.gov.ua
- 51.Троценко О.В. Тотемізм як можливий фактор формування архетипних форм ментальності. Гуманітарний часопис. 2007. № 2. С. 68–75
52. Філоненко С. Вовкулаки починають і програють: мотив перевертня в сучасній українській белетристиці / С. О. Філоненко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки. – 2014. – Вип. 4. – С. 295-301.
- 53.Чопик Р.Б. Переступний вік (українське письменство на зламі ХІХ-ХХ ст.) / відп. ред.: Є. К. Нахлік. – Львів; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. – 192 с. – (Літературознавчі студії; Вип.7).
- 54.Шебештян Я. М. Виразальні можливості літературно-художньої зоохімії. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. 2005. № 12. С. 71–73.

- 55.Шебештян Я. М. сучасна українська літературно-художня зоонімія: функції, склад та структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / Я. М. Шебештян. — Чернівці, 2008. — 20 с.
- 56.Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 2: Поезія 1847-1861. — С. 244 — 257.
- 57.Яремкович М. Жанрова своєрідність малої прози Марка Вовчка / Марія Яремкович // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. / відп. ред. І.В. Сабадош. — Ужгород, 2010. — Вип.14. — С. 176-17.

Інтернет-джерела

1. Боровиковський Л. Біографія. Режим доступу: <http://lib.pnpu.edu.ua/novyny/2990-viznachnij-poet-ukrayinskogoromantizmu>
2. Вільшинська Т. Концептуалізований образ лиса у творах для дітей Марії Конопницької та Івана Франка: лінгвокогнітивний аналіз. Режим доступу: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/15204/1/BB_14_2022_T_Vilchynska_H_Bachynska_O_Verbovetska_Konceptual%20C3%ACzovaniy_obraz_lisa_u_tvorah_dla_d%20C3%ACtej.pdf.
3. Вовчок М. Чари. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>.
4. Гайдук С. Є. Символіка образу орла у поетичній творчості українських і російських романтиків / С. Є. Гайдук // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. - 2011. - Вип. 3(2). - С. 25-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2011_3%282%29__6.
5. Горошко І. "Скомплікований паралелограм сил": любовний сюжет у прозі Івана Франка / І. Горошко // Українське літературознавство. - 2014. - Вип. 78. - С. 105-113. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UI_2014_78_13.
6. Данилевич А. Мортальний образ природи в новелі О. Кобилянської "Під голим небом" / А. Данилевич // Науковий

- вісник Чернівецького національного університету. Слов'янська філологія. - 2011. - Вип. 545 - 546. - С. 86-89. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnusf_2011_545-546_19.
7. Забіла В. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=42>.
8. Збірка «Савур-Могила». Легенди та перекази Нижньої Наддніпряни. Режим доступу: https://www.ukrlegenda.org/pryslivja_ta_prykazky.php - 138.
9. Іващук О. Поліфункціональність «зооморфних» образів у творах І. Франка та Е. Золя [Електронний ресурс] / Оксана Іващук // Наукові конференції. Філологічні науки. – Грудень, 2013. // Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/211>.
10. Книга притч Соломонових. Режим доступу: Книга Притч Соломонових | «Наша Парафія» (parafia.org.ua).
11. Кобилянська О. Під голим небом. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2468>.
12. Кобилянська О. Слова зворушеного серця. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1028>.
13. Коцюбинський М. Коні не винні. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>.
14. Куліш П. Сіра кобила. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=19>.

- 15.Лапій М. Флористичні та анімістичні образи як поліестетичні художні коди (на матеріалі прози Івана Франка) / М. Лапій // Українське літературознавство. - 2011. - Вип. 74. - С. 140-148. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UI_2011_74_16.
- 16.Леся Українка. Метелик. Режим доступу: <https://tales.org.ua/metelyk/>.
- 17.Леся Українка. Роберт Брюс, король Шотландський. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=526>.
- 18.Марко Вовчок, Чари. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1978>.
- 19.Матвєєва Т. С. Смерть як передчуття: ірраціональні домінанти в романах О. Кобилянської "Ніоба", "Через кладку", "За ситуаціями" / Т. С. Матвєєва // Питання літературознавства. - 2011. - Вип. 83. - С. 278-287. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2011_83_35.
- 20.Мацько О. Лінгвокультурема "орел" у поетичній творчості Тараса Шевченка / О. Мацько // Шевченкознавчі студії. - 2013. - Вип. 16. - С. 233-240. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2013_16_29.
- 21.Олена Пчілка. Біла кицька. Режим доступу: <https://proza.org.ua/olena-pchilka-bila-kyczka/>.
- 22.Петренко М. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=14794>.

23. Підгорецький В. До історії написання Франкової повісті «Воа Constrictor». Режим доступу: <https://zolotapektoral.te.ua>.
24. Укр. Ліб. Франко Іван Якович. Життя та творчість. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1722>.
25. Франко І. Перехресні стежки. Режим доступу: Перехресні стежки — Іван Франко, читати повнлайн. УкрЛіб : Українська Бібліотека (ukrlib.com.ua).
26. Франко І. Режим доступу: https://marynabevz.blogspot.com/p/blog-page_53.html.
27. Франко І. Сойчине крило. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3782>.
28. Шевелева М. Пчілка О. – аристократка української літератури. Режим доступу: <https://uain.press/blogs/olena-pchilka-arystokratka-ukrayinskoji-literatury-1278339>.